

RECENSIES

► Jongens en meisjes

Foto's: Annie van Gemert

Tekst: Marijke Libert

Vormgeving: Grafisch Ontwerpbureau

Storm. Druk en lithografie: Die Keure

248 pagina's, € 35,00

ISBN: 978-90-806958-5-6

Tentoonstelling: het Limburgs Museum te Venlo van 24 juli tot en met 24 oktober 2010, en het Nationaal Onderwijsmuseum te Rotterdam van 5 september 2009 tot en met 3 januari 2010.

Met haar kunstproject *Jongens en meisjes*, dat zowel een fotoboek als een tentoonstelling omvat, stelt Annie van Gemert het thema genderambiguiteit aan de orde. Van Gemerts foto's laten doeltreffend zien dat wij bepaalde normen hanteren om iemand als man of als vrouw te bekijken. De kijker raakt verward, omdat de jongens en meisjes in de foto's niet aan deze normen voldoen. Een prachtig voorbeeld is de negenjarige Maxime. Met nonchalante houding staat ze met haar hoofd schuin gedraaid en kijkt recht in de camera. Door het halflang krullende haar, de driekwart *casual* blue jeans met zijvakken en het zwarte, loszittende, mouwloze shirt met een wit skaterfiguurtje zou je denken dat Maxime een jongen is – op de fel gekleurde sokken met Katrien Duck na! Vooral het skateboard dat ze losjes tussen haar arm klemt, wordt als een typisch jongensvoorwerp beschouwd. Slaan we echter de pagina om, dan zien we een heel andere Maxime. Nu dertien jaar, draagt Maxime een diadeem en bindt ze haar lange bos haar in een paardenstaart. Haar ogen zijn geaccentueerd met eyeliner en mascara. In haar hand

houdt ze een hockeystick met een zwart-roze handvat. Ze draagt een kort, felroze sportbroekje en een strak wit sportshirtje. Om haar pols een sierlijk zwart-wit armbandje. Maxime komt nu duidelijk als meisje naar voren.

Met haar project laat Van Gemert zien hoe actueel de behoefte is om mensen eenduidig te categoriseren als man of vrouw. De fotograaf reageert op de conventionele opvatting van gender als een binaire oppositie tussen 'jongens' en 'meisjes' en tracht daaraan een tegenwicht te bieden. Dit doet ze door een inblik te geven in de belevingswereld van jongens en meisjes, zoals Maxime, die niet binnen eenduidige gendercategorieën passen. Van Gemerts beelden demonstreren dat de vraag of iemand een jongen of een meisje is, lang niet altijd eenvoudig te beantwoorden is.

In het eerste gedeelte van haar boek presenteert Van Gemert portretten van dertig jongensachtige meisjes en meisjesachtige jongens van vier tot achttien jaar oud. Van Gemert fotografeerde hen tussen 2003 en 2009 verschillende malen, voornamelijk in hun eigen huis. Het resultaat illustreert de

ontwikkeling van de jongens en meisjes vanaf hun kinderjaren tot en met de puberteit. Het tweede gedeelte van het boek bevat enkele persoonlijke interviews met jongens en meisjes die met veel inzicht vanuit een genderperspectief over zichzelf vertellen.

Jongens en meisjes weerspiegelt op visuele wijze het gedachtegoed van de Amerikaanse filosofe Judith Butler. Niet alleen is gender sociaal geconstrueerd, het wordt ook 'gedaan' volgens Butler. Als *performance* wordt gender steeds opnieuw gecreëerd en geacteerd, bijvoorbeeld door taalgebruik, lichaamshouding, het benutten van persoonlijke ruimte, en het dragen van bepaalde kleding, kapsels en sieraden (Butler, 1999). Als de jongens en meisjes op de foto's van Van Gemert al herkenbaar zijn als jongens of meisjes, dan komt dat door dergelijke gegenderde tekens. Zo laat Van Gemert de kijker zich afvragen wat zijn of haar eigen verwachtingspatronen en aanknopingspunten zijn rondom genderclassificaties. Daarmee staat ze in een rijke artistieke traditie van genderambigüiteit binnen de kunstfotografie. *Jongens en meisjes* doet denken aan het werk van Claude Cahun, Catherine Opie, Del LaGrace Volcano en vele anderen (Blessing, 1997).

Na de reeks beeldportretten maakt de kijker kennis met elf jongens en meisjes aan de hand van interviews door journaliste Marijke Libert, die ook de teksten voor het boek heeft geschreven. De jongens en meisjes geven aan dat zij door anderen geconfronteerd worden met hun uiterlijk en gedrag, omdat dit niet aansluit op heteronormatieve gegenderde denkbeelden. Daarnaast valt op dat veel jongensachtige meisjes vooral met jongens omgingen en veel meisjesachtige jongens met meisjes. Deze contacten verminderden naarmate ze de tienerjaren bereikten. Uit de interviews blijkt dat de opmerkingen van de buitenwereld veel jongens en meisjes diep raken, al weten ze er wel mee om te gaan.

Sommigen vinden het niettemin moeilijk om terug te kijken naar de foto's, en keuren hun vroegere zelf af. Opmerkelijk is te lezen hoe het merendeel van de kinderen lichamelijk en geestelijk verandert tijdens de eerste jaren van het middelbaar onderwijs, wanneer ze meer belang gaan hechten aan hun genderidentiteit als meisje of jongen en niet meer als meisje en jongen. De meeste jongens en meisjes beschouwen zichzelf echter bovenal als een uniek persoon en niet als jongen en/of meisje.

Jongens en meisjes slaagt er goed in om de kijker/lezer aan het denken te zetten: de foto's confronteren ons op een verfrissende manier met onze verwachtingen rondom genderpatronen. Niettemin blijft een aantal aspecten van het project onduidelijk, en blijft de kijker/lezer met verschillende kritische vragen zitten. Allereerst benadrukt Libert dat de door Van Gemert geportretteerde kinderen zich in hun 'natuurlijke biotopen' bevinden en dat zij hun eigen houding aannemen. Volgens Libert zijn het uiterlijk en de houding van de jongens en meisjes 'apart' maar 'amper overdacht' (p. 216). Dit is echter weinig overtuigend. Hoewel de fotograaf het doet voorkomen dat haar project van wetenschappelijke aard is doordat zij de kinderen laat interviewen en ze op 'natuurlijke' en 'objectieve' wijze herhaaldelijk fotografeert, blijft het de vraag in hoeverre ze daadwerkelijk een onbevangen momentopname van de realiteit maakt. Van Gemert veronderstelt dat de foto's op dit punt voor zichzelf spreken, maar dit is voor de kijker niet het geval.

Daarnaast heeft Van Gemert haar registrerende rol uit het boek als het ware weggeschreven. Dit hangt samen met haar poging om het project niet alleen op kunstzinnige, maar ook op documentaire-achtige wijze gestalte te geven. Dat Van Gemert verschillende stijlregisters bedient, is weliswaar origineel, maar deze aanpak is niet volledig geslaagd.

Het boek zou aan kracht hebben gewonnen wanneer het een duidelijke lay-out en organisatie zou bevatten, alsook een betere samenhang tussen de foto's en de interviews. Slordigheden in de opmaak en in de interviews in het bijzonder doen bovendien afbreuk aan het visuele materiaal dat in het boek wordt gepresenteerd. Als kunstproject zou het boek wellicht beter tot recht zijn gekomen met een nauwkeurigere selectie van slechts enkele foto's, zonder aanvullende interviews. Hoewel de grote hoeveelheid foto's illustreert dat de geportretteerde kinderen geen uitzondering op de regel zijn, maakt dit Van Gemerts project niet per definitie sterker, al was het maar omdat niet alle foto's erin slagen genderambigüiteit te laten zien. Beschouwen we het werk voornamelijk als reportage, dan lijkt het *coffee-table* format niet het meest geschikte medium voor de boodschap die Van Gemert tracht over te brengen.

Naast deze stilistische aspecten zijn er ook enkele inhoudelijke punten van kritiek. Het is bijvoorbeeld niet duidelijk op welke wijze de kinderen geselecteerd zijn. Ook is het niet helder waarom er slechts elf van de dertig gefotografeerde kinderen zijn geïnterviewd en waarom de interviewvragen ontbreken. Een groot vraagteken is daarnaast wie de kleding, de voorwerpen en de houdingen van de jongens en meisjes in de foto's heeft bepaald. De lezer komt bovendien weinig tot niets te weten van de achtergrond van de kinderen. Het zou met name interessant zijn om meer te horen over de verwachtingen die de ouders en opvoeders van hun kinderen hebben. Dit aspect blijft echter onderbelicht. Het voordeel hiervan is dat de kinderen het middelpunt vormen en sterk naar voren komen als zelfstandige persoonlijkheden. Het minpunt is echter wederom dat de regisserende rol van de fotograaf en de interviewer onzichtbaar wordt gemaakt.

Toch schijnt de boodschap van Van Gemert door. Namelijk dat er meer vrijheid moet zijn voor het uiten van genderidentiteit en genderambigüiteit. Van Gemerts beelden pleiten voor de erkenning van figuraties en belevingen van gender die zich onttrekken aan het binaire raamwerk van mannelijkheid en vrouwelijkheid. Zij houden de kijker een spiegel voor of hij of zij wel voldoende ruimte biedt aan de genderidentiteit van alle 'jongens en meisjes' in onze samenleving.

Lucy Pijnenburg

Literatuur

Blessing, J. (1997). *Rose is a rose is a rose*.

Gender performance in photography. New York: Guggenheim Museum Publications.

Butler, J. (1999). *Gender trouble. Feminism and the subversion of identity*. New York: Routledge.